

Z pamiętników sióła
WINCENTY POL
W KALNICY

W roku 1836 osiadłem w górach Sanockich we wsi Kalenicy pod Beskidem i począłem gospodarzyć, a wolne chwile oddawałem naukom przyrodzonym i specjalnie studiom geograficznym...

„Mój panie Wincenty!

Kiedy nie można służyć ojczyźnie, osiadź na roli... Puszczę Ci Kalnicę. Będiesz mi z niej płacił, co się okaże, że płacić można, kiedy już nie chcesz tego, aby mój dom był Twoim..."

Ksawery Krasicki 1836 r.

KALNICA

„Wieś Kalenica jest główną w kluczu dóbr górskich rodziny Krasickich — mieszkałem w niej parę lat; leży niedaleko pod Beskidem, przy granicy węgierskiej, na zejściu się dwóch rzek, Tarnawki i Kaleniczki. Szumy tej Kaleniczki, pod oknami dworu na jaz wziętej, umilały mi pobyt w tym samotnym dworze, wśród bardzo pięknej okolicy położonym, ale bardzo odludnie i daleko od świata”.

Wincenty Pol

Szumny Dwór w Kalnicy

„Niczegom nie zaniedbał, nic nie miałem sobie do zarzucenia. Od ranku wsadałem na koń – przy świecach siadałem zaledwie do stołu. Stawiałem chaty, robiłem drogi, budowałem mosty i tartaki, sądziłem po całych dniach sprawy, niosłem lekarstwa chorym, pomoc ubogim lub skrzywdzonym...

Z pamiętników siola

Jak gdyby z grobu powstał Hetman który,
Taki mnie widok uderzył potężny.
Taki mąż siedział przedemną orężny,
Sędziwy, dzielny, groźny i ponury.
Na koźle z drzewa ucieśniam siedział,
Niby na koniu, a choć sobie drzemał,
Czuwał jak żuraw i o sobie wiedział,
Bo śpiąc, pistolet w prawej ręce trzymał.
Był to pan Mohort!

Było to w owym Kalenieckim dworze

**Mgły się jesienne wieszały po borze.
Czasem jak całun przerwały się chmury
I znowu widne po miesiącu góry.
Było to w nocy i już dobrze późno...
I ów jaz szumiał i młynek turkotał:
A z tym szumem i turkotem razem
Biegły godziny...**

**Ty, co lubisz przeszłe dzieje badać
Rzekł Pan Ksawery po niejakej chwili —
Twoją to młodość wzmocni i zasili
I o Mohorcie począł opowiadać.**

W. Pol, Mohort

**Mohort. Rapsod rycerski. Ilustracja
Juliusz Kossak**

Dwór w Kalnicy - widok bramy wjazdowej

**1832 - poznałem starego
Ksawerego Krasickiego, który się
odtąd stał dobrodziejem moim...**

**Beskidzie zielony! w trzy rzędy sadzony!
Beskidzie graniczny! Beskidzie kochany,
I chłodem jelenim, i mgłami owiany...**

Do zielonego Beskidu

WINCENTY POL (1807-1872) - poeta, pisarz, publicysta, geograf, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, wybitny badacz kultury ziem polskich, etnograf, jeden z pionierów krajoznawstwa i polskiej turystyki górskiej, uczestnik powstania listopadowego. W czasie pobytu w Kalnicy w latach 1836-1839 napisał część cyklu Obrazy z życia i natury, Gawędę o panu Ksawerym, Strachy, Przygody J.P. Benedykta Winnickiego, Mohorta i Szajne Katarynkę.

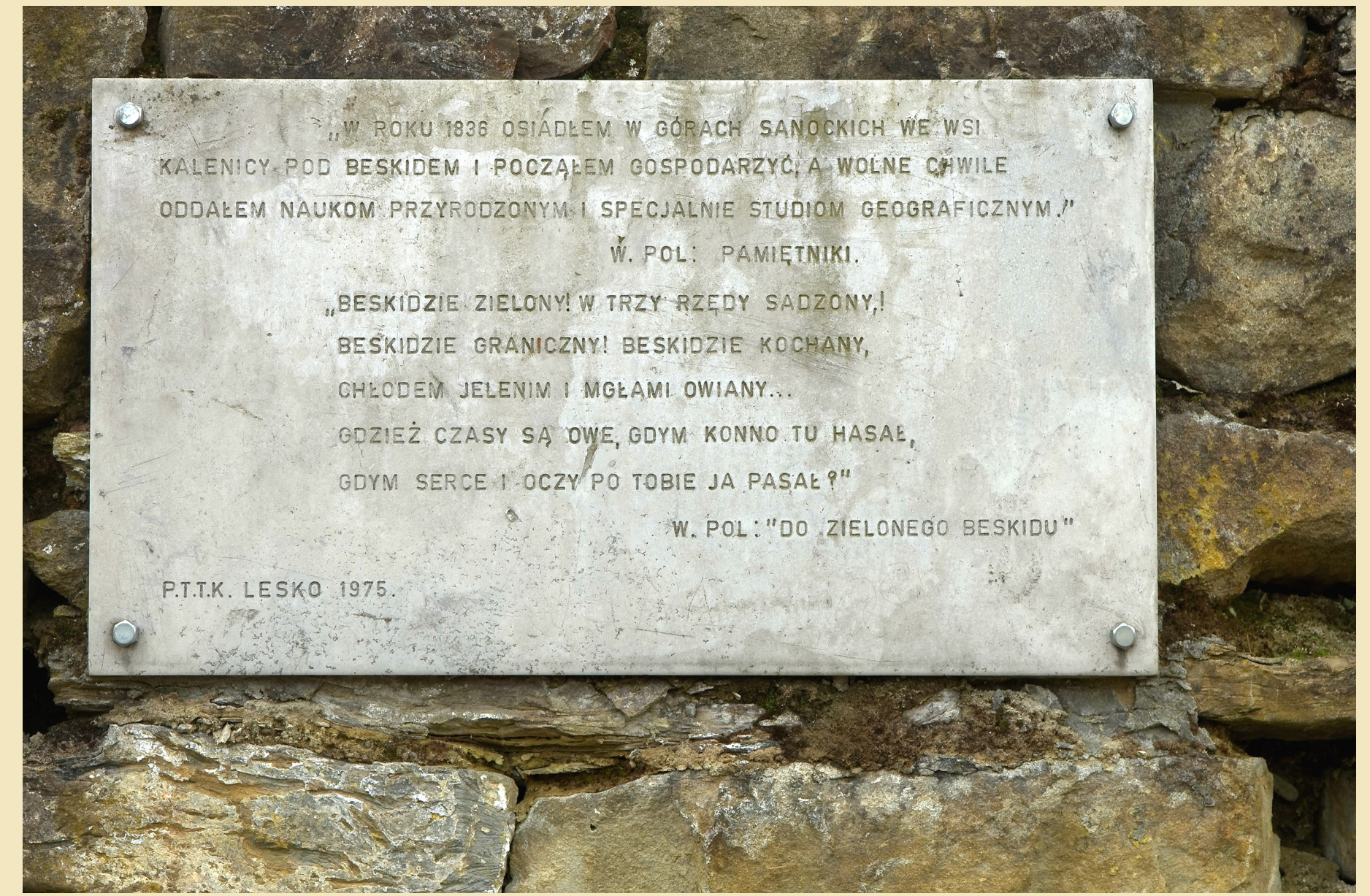
WINCENTY POL 2022

215 ROCZNICA URODZIN

150 ROCZNICA ŚMIERCI

Ruiny zabudowań gospodarczych

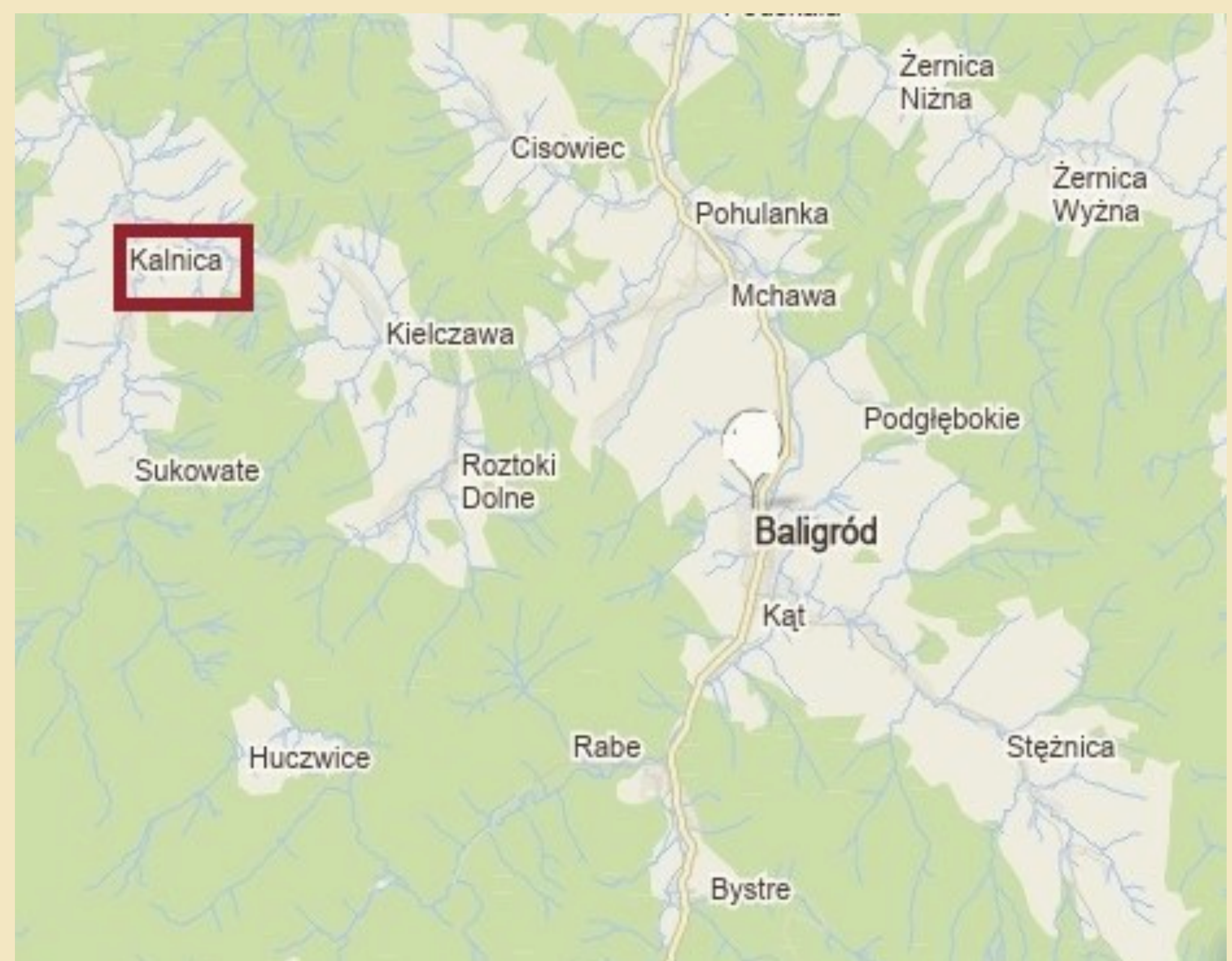
Tablica pamiątkowa

Miejsce po Szumnym Dworze

Krajobraz Kalnicy

Fot. Maciej Skowroński (2022 r.)

„Z pamiętników sioła” - Wincenty Pol w Kalnicy

W 2022 roku przypada 215 rocznica urodzin i 150 rocznica śmierci Wincentego Pola – poety, geografą i krajoznawcy. W latach 1836-1839 Pol przebywał w Kalnicy k. Baligrodu, gdzie był dzierżawcą i administratorem leskich dóbr Ksawerego Krasickiego. W „Szumnym Dworze”, powstawało wiele utworów Poety m.in. „Mohort”, „Pamiętniki J. P. Benedykta Winnickiego” i „Obrazy z życia i natury”. Ten etap jego życia znalazł odzwierciedlenie we wspomnieniach „Z pamiętników sioła”.

W 1836 r. Ksawery Krasicki właściciel dóbr, m.in. Dubiecka, Bachórcza i zamku w Lesku wypuścił w dzierżawę Polowi majątek Kalnica w pobliżu Leska. Pol zamieszkał w niewielkim dworku, stojącym w widłach Kalniczki i Tarnawki. Od szumu jazu piętrzącego wodę na Kalniczce do siedziby przylgnęła nazwa Szumny Dwór.

Budował mosty i drogi, niósł pomoc medyczną, zbudował szkołę, postawił tartak, otaczał opieką ubogich. Jego działania wzbudzały nieufność chłopów, nie lubili go, bo choć głosił idee równości był panem strzegącym dóbr Krasickiego. „Przewracanie chłopom w głowach” nie zyskało też aprobaty okolicznej szlachty, widząc w takim postępowaniu burzenie utrwalonego porządku społecznego: *„A ty stawiasz chłopom chaty z tartego drzewa, ty buntujesz ludzi! Ty chcesz... nawet jakąś akademię zakładać dla chłopów? Radzisz z nimi za pan brat o drogach, mostach! Kto chce wejść w grono obywatelskie, to nie tędy droga”*. We wspomnieniach „Z pamiętników sioła”, poeta pisze z goryczą: *„Niczego nie zaniedbał, nic nie miałem sobie do zarzucenia... Ale cóż, wszystko się na nic zdało, bom nie pojmowałem obyczajów ludu i ściągnąłem na siebie nieprzyjaźń sąsiadów”*.

Odrzucony przez środowisko ziemiańskie, negowany przez chłopów Wincenty mógł liczyć tylko na przyjaźń Ksawerego Krasickiego. Z jego inspiracji powstał m.in. poemat „Mohort”. Do Szumnego Dworu przyjeżdżał też syn Ksawerego, Edmund z którym odbywał wyprawy naukowe w Bieszczady i Jan Kanty Podolecki, poeta i właściciel Rzepedzi.

W Kalnicy Pol nie tylko gospodarzył, prowadził badania krajoznawcze i przyrodnicze. Przystąpił do pisania studium historyczno-etnograficznego o Góralach.

Mimo starań poety gospodarstwo mocno kulało. Dlatego wiosną 1839 roku Krasicki zaprosił Pola z żoną Kornelią do Leska, powierzając mu wykonanie projektów odbudowy zamku Kmitów. Do Kalnicy już nie wrócił. W listach do Krasickiego z rozrzewnieniem wspominał chwile tam spędzone.

Szumny Dwór przetrwał obie wojny światowe, spłonął w 1946 roku. Zachował się jedynie fragment murowanej stodoły na której znajduje się tablica upamiętniająca twórcę. Sam dwór mieścił się w miejscu gdzie obecnie biegnie droga asfaltowa.

Bibliografia w wyborze:

Podmiotowa

1. Dzieła poetyckie. T. 1 / Wincenty Pol ; opracowali i w objaśnienia zaopatrzyli Józef Sroczyński i Maksymilian Wiśniowiecki. - Stanisławów : Dr. i nakł. E. Weidenfelda i Brata, 1904
2. Dzieła poetyckie. T. 1 : Życiorys poety, pogląd krytyczny na jego poezję. Pieśni Janusza / Wincenty Pol ; opracowanie, wstęp i objaśnienia Maksymilian Wiśniowiecki. - Wydanie wznowione - Lwów : Nakł. A. Altenberga, 1921
3. Dzieła poetyckie. T. 2 : Pamiętniki J.M. Pana B. Winnickiego ; Mohort ; Słowo a sława ; Stryjanka / Wincenty Pol ; opracowanie i objaśnienia Józef Sroczyński. – Wydanie wznowione - Lwów : Nakł. A. Altenberga, 1921
4. Dzieła poetyckie. T. 3 / Wincenty Pol ; opracowali i w objaśnienia zaopatrzyli Józef Sroczyński i Maksymilian Wiśniowiecki. - Stanisławów : Dr. i nakł. E. Weidenfelda i Brata, 1903
5. Mohort : rapsod rycerski / Wincenty Pol ; wstęp i objaśnienia Kazimierz Król. - Wyd. 2. – Warszawa : Gebethner i Wolff, 1918. - (Wybór Pisarzy Polskich i Obcych dla Domu i Szkoły ; nr 9)
6. Pieśni Janusza i poezje wybrane / Wincenty Pol ; opracowanie Mieczysława Romankówna. - Kraków : Wydawnictwo M. Kot, 1949. - (Biblioteka Arcydzieł Poezji i Prozy ; Nr 59)
7. Pieśń o ziemi naszej oraz liryki wybrane / Wincenty Pol ; wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Roman Zawiliński. - Wyd. 2. - Kraków : Krakowska Spółka Wydawnicza, 1922.
8. Rzut oka na północne stoki Karpat : (prelekcje) / Wincenty Pol ; wstęp i przypisy Stanisław Kryciński. - Wydanie 1 w tym układzie graficznym i opracowaniu redakcyjnym. - Rzeszów : Wydawnictwo Libra PL, 2015
9. Wybór poezji / Wincenty Pol ; wybór i wstęp Maria Janion ; opracowanie Maria Grabowska. - Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydawnictwo, 1963. - (Biblioteka Narodowa. Seria 1 ISSN 0208-4104 ; Nr 180)
10. Wybór utworów lirycznych. Cz. 1 / Wincenty Pol ; wstęp i objaśnienia Henryk Galle. - Warszawa : Wydaw. M. Arcta, 1914. - (Biblioteczka Narodowa ; nr 58)

Przedmiotowa

1. Dzieje poety : opowieść o Wincentym Polu / Janina Rosnowska. - Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1963
2. Szlakiem Wincentego Pola / Zbigniew Kresek, Czesław Skonka, Jerzy Sobczak. - Warszawa : Wydaw. PTTK [Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego] "Kraj", 1989. - (Szlakiem Wielkich Ludzi, Wydarzeń, Zabytków Kultury)

3. Świat Wincentego Pola : retoryczna tradycja czy romantyczna swoboda / redakcja Tadeusz Piersiak, Artur Timofiejew. - Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012. - (Obrazy Kultury Polskiej)
4. Wincentego Pola bieszczadzkie ścieżki / redakcja Tadeusz Szewczyk, Andrzej Szczerbicki. - Lesko : Wydaw. BARWA, 2009
5. Wincentego Pola fascynacje literaturą i krajobrazem / redakcja Tadeusz Piersiak, Artur Timofiejew ; Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Muzeum Lubelskie w Lublinie, Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola w Lublinie. - Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010
6. Wincenty Pol - badacz kultury ludowej / Kazimiera Zawistowicz-Adamska. - Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1966

Artykuły w czasopismach

1. Bieszczadzkie pióra / Edward Zając // Gazeta Bieszczadzka - 2001, nr 20, s. 8
2. Kalnica k. Baligrodu / Piotr Szechyński // Bieszczady. - 2010, nr 6, s. 10-13
3. Podkarpackie szlaki Wincentego Pola / Łukasz Bajda // Podkarpacka Historia. - 2016, nr 3-4, s. 58-65
4. Wincentego Pola bieszczadzkie ścieżki / Grzegorz Bończak // Echo Bieszczadów. - 2009, nr 5, s. 10
5. Wincenty Pol - poeta ziemi sanockiej / Łukasz Bajda // Korso Gazeta Sanocka. - 2016, nr 23, s. 18-19
6. Wincenty Pol w Kalnicy / Kazimierz Ciałowicz // Kuryer Literacko-Naukowy. – 1937, nr 35, s. 1-2

Opracowanie: Izabella Dmitrzak-Skowrońska

Dział Informacyjno – Bibliograficzny MBP w Sanoku

